

DEMOKRAT PARTİ'NİN MUHALİF SİYASETÇİLERİNDEN TRABZON MİLLETVEKİLİ HÜSEYİN SABRİ DİLEK (1954-1961)

Yrd. Doç. Dr. Zehra ARSLAN*

Öz

1954 ve 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'den Trabzon milletvekili seçilen Hüseyin Sabri Dilek, parti içerisinde muhalif olarak nitelendirilebilecek kimliği ile dikkat çekmiştir. Milletvekilliği döneminde Genel Kurul ve Parti Grubu'nda yaptığı konuşmalarla kanun teklifleri, suçluların affı, ülke meseleleri, dış politika ve Trabzon'un sorunları gibi konular üzerinde görüşlerini paylaşmıştır. 1958 yılından sonra gittikçe sertleşen siyasi zeminde kendi partisini eleştirmekten çekinmemiştir. Özellikle Yassıada mahkemesine de delil olarak sunduğu 07.06.1958 tarihli parti grup toplantısında yaptığı konuşmada ileri sürdüğü bazı iddialar ve genel görüşleri bir muhalefet partisi mensubunun ifadelerini aratmayacak sertliktedir. 27 Mayıs 1960 ihtilali ile anayasayı ihlal suçu kapsamında tutuklanan Sabri Dilek, ifade ve savunmasında CHP'nin kışkırtıcı bir rolü olduğunu belirtmekle birlikte mensubu olduğu Demokrat Parti idarecilerini de darbeye gidiş sürecinde olaylardan sorumlu tutmuştur. Başta Adnan Menderes olmak üzere Demokrat Parti idarecilerinin diktatörlüğe varan uygulamalar yaptıkları yönünde görüş beyan eden Sabri Dilek, Yüksek Adalet Divanı'nın 15.09.1961 tarihli kararı ile beraat kararı verilen sanıklar arasında yer almıştır.

Anahtar kelimeler: Siyaset, Parti, Muhalif, İddia, Savunma.

Abstract

**One Of The Opponent Politicians of Democratic Party:
Hüseyin Sabri Dilek, The Parliament Member From Trabzon**

Hüseyin Sabri Dilek, who was elected as Member of Parliament from Trabzon in 1954-1957 elections, stood out with his identity, which can be

* RTEÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

labelled as opponent. During his period in the parliament, he shared his views on legislative proposals, oblivion for criminals, domestic affairs, foreign policy and problems of Trabzon with the speeches he made in General Assembly and Party Group. He did not hesitate to criticize his own party on a political ground, which became harsher since 1958. Some of his claims in the speech he gave on 7th of June in 1958 during Party Group and which were cited as evidence at Yassiada Court and his general views are so harsh that one cannot distinguish them from the views of an opponent member. Sabri Dilek was arrested for violation of Constitutional Law during Coup D'état. He stated that CHP (Republican People's Party) had provocative role and that regents of Democratic Party, of which he was a member, had been responsible for the events that took place until the coup. Sabri Dilek expressed that regents of Democratic Party, especially Adnan Menderes, had practices of a dictator. He was one of those defendants, which were released with the decision of Supreme Court of Justice dated as 15.09.1961.

Key words: Politics, Party, Opponent, Claim, Defense.

Giriş

X. ve XI. dönemlerde Demokrat Parti'den Trabzon Milletvekili olarak parlamento da görev yapan Hüseyin Sabri Dilek, 1922 tarihinde Trabzon'un Vakfikebir Kazası'na bağlı Şarlı'da Belediye Reisi Asım Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir.¹ İlk ve orta tahsilini Beşikdüzü ve Trabzon'da, lise tahsilini ise İstanbul Şişli Terakki Lisesi'nde tamamlamıştır. 1940 yılında liseden, 1946 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş ve bir dönem İthalatçı Birlikleri ile İş Bankası'nda memur olarak görev yapmıştır. Askerlik hizmeti için girdiği yedek subay okulundan 30.10.1948 tarihinde topçu-teğmen olarak terhis edilmiştir. Terhisini takiben aynı yıl Trabzon Barosu'na stajyer avukat olarak kaydını yaptırmıştır.² 1948, aynı zamanda Sabri Dilek'in siyasete atıldığı yıl olmuştur.

1948 yılında Demokrat Parti Trabzon il teşkilatında da aktif olarak çalışmalara başlayan Sabri Dilek, 1949 yılında yapılan Demokrat Parti Trabzon İl Kongresi'nde Kemal Atal, Rasım Erdoğan, Mahmut Goloğlu, Bekir Sükûti Kulaksızoğlu, avukat Cemal Çanakçı, Ziya Saka, Rıza Ege-men, Ahmet Karanis ile birlikte İdare Kurulu'na seçilmiştir.³ 21 Ocak 1951 tarihinde toplanan DP Trabzon İl Kongresi'nde İl İdare Kurulu'na

¹ 1914 yılında Vakfikebir'e bağlanan bucaklardan Şarlı'nın adı, 1934 yılında Beşikdüzü olarak değiştirilmiş ve 1987 yılında ilçe haline getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zehra Arslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)*, Basılmamış Doktora Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 60; Tercümeihal Varakası ve Sicil Dosyası, *Hüseyin Sabri Dilek*, Dönem: X, Sicil No: 2131, Defter No: 1252.

² Tercümeihal Varakası ve Sicil Dosyası, *Hüseyin Sabri Dilek*, Dönem: X, Sicil No: 2131, Defter No: 1252.

³ *Trabzon Gazetesi*, Sayı: 834, 03.06.1949.

seçilmiş ve bu kurulun 29 Ocak günü yaptığı toplantı sonucunda da ikinci başkanlık görevine getirilmiştir.⁴ 4 Ekim 1952 ve 4 Kasım 1953 tarihli DP Trabzon il kongreleri sonucunda yine İl İdare Kurulu'na seçilmiştir.⁵ 1954 seçimlerinde ise aday gösterildiği Trabzon'dan DP milletvekili olarak parlamentoda görev yapmaya hak kazanmıştır.

1. Sabri Dilek'in TBMM Genel Kurulu'nda Yaptığı Konuşmalarda Yansıttığı Görüşleri (1954-1960)

Sabri Dilek, 1954 seçimlerinde 91.831, 1957 seçimlerinde ise 75.472 oyla DP'den Trabzon milletvekili seçilmiştir.⁶ Görev yaptığı süre içerisinde Anayasa Encümeni'nde ve geçici encümenlerde üye olarak çalışmıştır. Milletvekilleri Seçimi Kanunu'na geçici bir madde eklenmesine dair kanun takriri görüşmeleri için kurulan geçici encümende de üyelik görevinde bulunmuştur. X. dönemde üç teklifi, ikisi yazılı olmak üzere yedi sorusu ve Genel Kurul'da 19 konuşması vardır. Özellikle Meclis'e getirilen af ve kanun teklifleri, Trabzon'un ihtiyaçları gibi konularda görüşlerini dile getirmiştir. Sabri Dilek, X. dönemde ayrıca 16 Kasım 1955 tarihinde 5887 Sayılı Harçlar Kanunu'nun 125. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Milletvekili Seçim Kanunu'nun 6428 sayılı kanunla değişen 35. maddesinin 6. bendinin tefsiri hakkında ve ceza müeyyideleeri, konularında Genel Kurul'da fikirlerini beyan etmiştir.⁷

Hukukçu kimliğinin de etkisi ile TBMM'ne gelen af teklifleri üzerinde konuşmalar yapan Sabri Dilek'in genel tutumu bu tür tekliflerin aleyhinde olmuştur. 9 Şubat 1955 tarihli TBMM oturumunda Çorum milletvekili Kemal Biberoğlu'nun gündeme getirdiği Kore'ye gitmek üzere olan askeri birlikte er vazifesindeki Ahmet Güngör adlı bir askerin, ailesini görmek için birliğinden izin alamamasından dolayı firar etmesi meselesi üzerinde yapılan görüşmelerde bu tür durumlara müsamaha gösterilmesi gerektiği yönünde görüş beyan etmiştir:

"...Askerî Ceza Kanunu'nda bunun adı firardır. Böyle münferit firar cezaları affedilecek olursa ordu disiplininin ne derece zarar göreceğini nazarı itibara almak lâzımdır... Kore'ye gidip de kahramanlık yapmayan tek Türk var mıdır? Hal böyle iken kahramanlık yaptı diye Ahmet lehine hususi bir vaziyet ihdas edilmesi muvafık değildir... Ahmet neticeten bir ay yirmi güne mahkûm olmuş ve bu da infaz edil-

⁴ DP Trabzon il başkanlığına Bekir Sükûti Kulaksızoğlu getirilmiştir. *Trabzon Gazetesi*, Sayı: 1385, 30.01.1951.

⁵ *Yeni Yol Gazetesi*, Sayı: 4964, 05.10.1952; *Çaykara Gazetesi*, Sayı: 342, 25.11.1953; *Yeni Yol Gazetesi*, Sayı: 6210, 25.11.1953.

⁶ Tercümeihal Varakası ve Sicil Dosyası, *Hüseyin Sabri Dilek*, Dönem: X, Sicil No: 2131, Defter No: 1252.

⁷ Zehra Arslan, *a.g.t.*, s. 383; *TBMM Tutanakları*, B:2, O:2, 16.11.1955; *TBMM Tutanakları*, B:5, O:1, 23.11.1955, s. 130; *TBMM Tutanakları*, B:5, O:1, 23.11.1955, s. 143; *TBMM Tutanakları*, B:38, O:1, 13.02.1957; *TBMM Tutanakları*, Devre: X, B:15, O:1, 12.12.1956, s. 121.

miştir... Arkadaşlar, bu ordunun disiplinini haleldar edecek bir hâdisedir. Ordunun disiplinini bozmaya ne Ahmet'in ve hatta müsaade buyurursanız ne de bizim hakkımız yoktur.”⁸

Ahmet Güngör meselesinde olduğu gibi ehliyetsiz kullandığı arabada bir kişinin ölmesi üzerine hakkında 6 ay 20 gün hapis ve 83 lira 20 kuruş para cezası verilen Mehmet Rifatoğlu Erdoğan Oturanç adlı bir vatandaşın affı ile ilgili Genel Kurula getirilen Adliye Encümeni mazbatasını üzerinde yaptığı konuşmada da benzer tavır ortaya koymuştur. Sabri Dilek'e göre özel afların çok istisnai durumlarda Meclis'e gelmesi gerekirken adı geçen kişi ile ilgili böyle bir durum söz konusu değildi. Hatta Adliye Encümeni'nin af mazbatasını Meclis'e getirmekle müteahhit çocuğu olan bu kişiyi kayırdığını iddia etmiştir. Çünkü bu kişi, hakkında 25 Eylül 1952 tarihinde karar verilmiş olmasına rağmen cezası infaz edilmeden Türk resmi makamlarından alınan pasaport sayesinde yurt dışına gidebilmişti. Sabri Dilek, bu ve benzeri konularda müsamaha gösterilmesi halinde vatandaşın devlete olan itimadının sarsılacağı inancındadır.⁹ XI. dönemde de Sait Özçivril'in hükümlü bulunduğu cezanın affı ile ilgili taktir Meclis'e verirken polis memuru Mustafa Savaş'ın affına karşı çıkmıştır. Gerekçesini de “...Arkadaşlar; böyle mahkemelerin verdiği her hükümden dolayı mahkûm olan vatandaşlara acımaya, kalkışırsak, müsaadenizle söyleyeyim, her gün burada bir Af Kanunu çıkarmamız icap eder.” sözleri ile açıklamıştır.¹⁰

Sabri Dilek, Demokrat Parti'ye mensup bir milletvekili olmasına rağmen Meclis'e veya Parti Grubu'na getirilen tekliflerde genellikle özgürlükleri kısıtlayıcı unsurların aleyhinde bulunmuştur. Zonguldak Milletvekili Edibe Sayar'ın Basın Kanunu'nun 33. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki teklifi ve Adliye Encümeni'nin mazbatasını hakkında görüşlerini dile getirirken teklifte hüviyetlerin ve isimlerin ifşa edilmesinin yasaklanması gibi basın özgürlüğünü kısıtlayıcı hususlar bulunduğunun altını çizmiş ve matbuat hürriyetinden yana olduğunu belirtmiştir. Onun meclise getirilen bu teklifle ilgili Genel Kurul'dan sarf ettiği, “Yüksek Heyetinizin malûmlarıdır ki; yasakları çok olan cemiyetler daima iptidai cemiyetler olagelmışlerdir...” sözleri bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir. Sabri Dilek'e göre Türkiye Cumhuriyeti gereğinden fazla kanun çıkartan bir devletti ve bu kanunların arasına yeni yasakları koymanın kimseye bir yararı olmazdı.¹¹ Fakat bazı durumlarda bu tutumuna ters düşen demeçleri olmuştur. Örneğin muhalefetin radyodan yeterince yararla-

⁸ TBMM Tutanakları, B:38, O:1, 09.02.1955, s. 52; Zehra Arslan, a.g.t., s. 453.

⁹ TBMM Tutanakları, B:79, C:1, 21.05.1955, s. 603.

¹⁰ Mustafa Savaş, bir sarhoşun taşkınlığı ve polisi yaralaması üzerine peşinden giderek dur ihbarında bulunmuş. Olumlu yanıt alamayınca iki defa ateş etmek suretiyle bu vatandaşın yaralanmasına neden olmuştu. TBMM Tutanakları, B:66, C:1, 10.05.1957.

¹¹ TBMM Tutanakları, B:68, C:1, 27.04.1955.

namadığı şeklindeki şikâyetlerin Genel Kurul'a getirilmesi üzerine Radyo İdaresi'nin kararına saygı duyulması gerektiğini belirten bir konuşma yapmıştır:

*"...Eğer radyo idaresi, muhalefet sözcülerinin beyanlarını Türk Milleti'ne duyurmak lüzumunu hissetmemişse ve bu şekilde bir müracaat yapmamışsa yahut radyo idaresi çok mahmul ve mahdut saatlerini muhalefet partisi konuşmalarının esasen memleketi pek fazla alâkadar etmediğini düşünerek buna lüzum hissetmemişse bunu bir münakaşa mevzuu olarak buraya getirmeye mahal olmadığını ve bu hususta Riyaset Divanı'nın tasarrufunun iç tüzükle tayin edilmiş bulunduğu düşünmenizi istirham ederim."*¹²

Sabri Dilek, iç ve dış meselelerle ilgili dönemin ilgili bakanlarına hitaben soru önergeleri vermiştir. Bunlardan birisi Kore'de esir düşen ve Çin'in elinde bulunan 100 kişilik Türk esirlerin Türkiye'ye getirilmelerinin ne zaman mümkün olacağı hakkında dönemin Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü'ye yönelttiği taktırirdir. Fuad Köprülü'nün bu takrime cevabı, Kore mütarekesi gereğince hasım tarafın elindeki esirlerimizin iade edildiği, fakat kayıp olan 166 kişiden haber alınmadığı, bu kişilerin esir olarak Komünist Çin Hükümeti'nde bulunmalarının muhtemel olduğu şeklindedir. Esirlerin Türkiye'ye iadesi için Birleşmiş Milletler ve Çin Hükümeti nezdinde gerekli girişimlerde bulunulduğu halde henüz bir neticeye ulaşamadığı yanıtını alan Sabri Dilek, Türk esirlerin bir an önce vatanlarına kavuşmalarını dilediğini belirterek, *"...bendeniz bu suali sorarken komünizm prensipleriyle idare edilen devletler hukuku kaidelerine ne dereceye kadar riayetsiz olduklarının, burada bir kere daha tebarüzüne vesile vermeye imkân hazırlamak gayesini güttüm..."* sözleriyle özellikle DP Hükümeti tarafından dönemin adeta korku ideolojisi olarak görülen *"komünizm"*e bakış açısının partisi ile aynı doğrultuda olduğunu göstermiştir.¹³

XI. dönemde de Demokrat Parti'den Trabzon milletvekili seçildikten sonra yine dış meselelere dair Meclis'e, ilgili bakanların cevaplandırmasını istediği taktırirler vermiştir. 1957 yılının Mayıs ayında TBMM'ne Kore'ye gönderilen Türk birliklerinin çekilme zamanı ve Türk birlikleri dışında buraya asker gönderen devletlerin hangileri olduğuna dair bir taktırir vermiştir.¹⁴ 31 Ocak 1958 tarihli Meclis oturumunda Kıbrıs'ta İngiliz askerleri tarafından öldürülen veya yaralanan Türkler ve İngiliz Hükümeti'nin konu ile ilgili tutumu hakkında bir beyanat vermiştir. Sözlerine, Kıbrıs'ta miting yapan Türklere, İngiliz askerleri tarafından saldırıda bulunulduğunu doğrulayarak başlayan Sabri Dilek, bu saldırılar sonucunda sekiz

¹² TBMM Tutanakları, B:44, C:2, 28.02.1957, s. 562.

¹³ TBMM Tutanakları, B:41, C:1, 16.02.1955, s. 135-136.

¹⁴ Doğu Gazetesi, Sayı: 838, 21.05.1957.

Türk'ün öldürüldüğünü 70'inin de yaralandığını söylemiştir. Yunanistan'ın "Enosis" bayrağını açtığı 1950 yılından itibaren, Rumların yaptığı hareketlere karşı İngilizlerin sadece göz yaşartıcı bomba kullandıkları halde, Türklerin yaptıkları silahsız bir hareketi zırhlı otomobiller ve ölüm saçan silahlarla karşıladıklarını belirten Sabri Dilek, konu ile ilgili sözlerini, "İngiltere'ye karşı nefret ve kinle dolup taşmamak mümkün değildir." diyerek tamamlamıştır.¹⁵ Dilek, ayrıca Türkiye ile ABD arasında 15.01.1959 tarihinde imzalanan İstimlak ve Müsadere Garantisi Antlaşması'nı¹⁶ eleştiren bir konuşma yapmıştır.¹⁷

Sabri Dilek, milletvekilliği döneminde seçim bölgesi olan Trabzon'a ve Trabzon'la ilgili sorunlara kayıtsız kalmamıştır. Trabzon'un Vakfikebir ilçesine bağlı Şalpazarı ve Sürmene ilçesine bağlı Köprübaşı nahiyelerinin tam teşkilatlı hale getirilmesi hususunda dönemin İçişleri Bakanı Namık Gedik'e hitaben TBMM'ne bir soru önergesi vermiştir. Gedik'in bu suale cevabı, adı geçen nahiyelerin 07.12.1953 tarihinde 4/1945 sayılı kararla 40 nahiye ile birlikte tam teşkilatlı hale getirildikleri şeklinde olmuştur. Bu çerçevede 1955 yılına gelindiğinde her iki nahiyeye de nüfus memurları ve tahrirat kâtipleri gönderilmiş, ziraat ve veterinerlik hizmetlerinden yararlanabilecek duruma getirilmişlerdi. Fakat diğer vekâlet hizmetleri henüz tamamlanmamıştı. Sabri Dilek, Şalpazarı ve Köprübaşı nahiyelerinin tam teşkilatlı hale getirilmelerine dair alınan kararın üzerinden bir yıl beş ay geçmesine rağmen, kararın tatbiki için faaliyete geçilmemesini eleştirmiştir. Ayrıca, İçişleri Bakanlığı'nın nüfus ve tahrirat kâtibi memuru kadrolarını bu nahiyelere tahsis etmesine rağmen, henüz bu memurlar göreve başlamamışlardı. Sabri Dilek,

"...Bendeniz vekâletin kadro vermediğini söylemedim. Kadrolar verilmiştir, fakat bu kadrolara tayinler yapılmamıştır. Bu kadrolara tayinlerin bir an evvel yapılması lazımdır. Bundan sonrası için ise tekrar ediyorum ki, vilâyetimizin 20 - 30 köyünü ve pazarlara 30 - 40 kilometre mesafeli sarp arazi üzerinde kurulmuş nahiyeleri diğer yerlerdeki nahiyelere nazaran teşkilatlı hale getirmek lazımdır..."

diyerek konu ile ilgili Namık Gedik'le aralarındaki anlaşmazlığa son vermiştir.¹⁸

Sabri Dilek, 23 Kasım 1955'de Trabzon'un 1953-55 devrelerinde suni gübre istihlak miktarına ve 1956 yılı ihtiyaç temini için alınan tedbirlerle ilgili Ziraat Vekili Nedim Ökmen'e sözlü bir soru yöneltmiştir. Nedim Ökmen'in verdiği bilgiye göre Trabzon ili için 1953 yılında 2.858 ton, 1954 yı-

¹⁵ Zehra Arslan, a.g.t., s. 365-366; TBMM Tutanakları, Devre: XI, B:32, O:1, 31.01.1958.

¹⁶ TBMM Tutanakları, Devre: XI, B:25, O:1, 16.01.1959, s. 481.

¹⁷ Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem 1954-57, Cilt: II, s. 869-870.

¹⁸ TBMM Tutanakları, B:61, C:1, 08.04.1955, s. 262-263.

linda 6 bin ton ve 1955 yılında 5.800 ton gübre temin edilmişti. Trabzon'un 1956 yılı için 7.500 ton suni gübre ihtiyacı tespit edilmişti. Bu miktarın 5.500 tonu temin edilmiş, geriye kalan 1700 ton için İktisat ve Ticaret Vekâleti ile temasa geçilmişti. Sabri Dilek, karaborsacılığı önlemek için 1.700 ton gübrenin bir an önce temini gerektiğini Nedim Ökmen'e hatırlatmıştır.¹⁹

Sabri Dilek, Trabzon CHP Milletvekili Faik Ahmet Barutçu ile meclis kürsüsünde zaman zaman karşı karşıya gelmiş ve iki Trabzonlu vekil arasında sert tartışmalar yaşanmıştır. 25 Haziran 1958 tarihli TBMM görüşmelerinde Ankara Milletvekili Faik Ahmet Barutçu'nun iki yerde adaylığını koyup, seçilenlerin, vatandaşların hakkını gasp ettiğini savunması ve sözlerini "...Gerçi siyaset ahlâktan ayrı bir sanattır." diyerek tamamlaması üzerine iki Trabzonlu milletvekili arasında ortamı gerginleştirici diyaloglar olmuştur. Faik Ahmet Barutçu dışında diğer illerin milletvekilleri ile de zaman zaman bu tür tartışmalara giren Sabri Dilek, Trabzon'un Vakfikebir İlçesi Deregözü Köyü'nden iki vatandaşın sürgün cezalarının kaldırılmasına dair Dilekçe Encümeni'nin verdiği kararın, Adliye Encümeni tarafından reddedilmesine tepki göstermiştir.²⁰

Milletvekilliği süresince Trabzon'a sık ziyaretler yapmış, parti kongrelerinde ve şenliklerde Trabzon halkı ile iç içe olmaya özen göstermiştir. 1957 yılında Honefter şenlikleri, 1955 yılında tütün piyasasının açılış törenleri, 1955 yılında DP Trabzon İl Kongresi, 1956 yılında bazı bucak kongreleri, Akçaabat, Vakfikebir ilçe kongreleri bu ziyaret ve etkinliklerden sadece birkaçıdır.²¹

2. 07.06.1958 Tarihli DP Meclis Grup Konuşması

Sabri Dilek, 27 Mayıs Darbesi'ne gidiş sürecinde, Parti Grup Meclisi'nde yaptığı konuşmalarda mensubu olduğu Demokrat Parti idaresi ve hükümete yönelik dikkat çekici eleştiri ve ikazlarda bulunmuştur. Özellikle savunmasına da delil olarak sunduğu 07.06.1958 tarihli grup konuşması muhalif tavrını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Burada öncelikle İsmet Paşa'nın "*Cumhuriyet tehlikededir.*" şeklindeki beyanını kışkırtıcı bulan DP Hükümeti'ne yönelik bazı hatırlatmalar vardır. İsmet Paşa'nın 1950 yılından itibaren benzer bir üslupla zaman zaman sert beyanatlar verdiğini hatırlatmış sonra da İsmet Paşa'nın İstanbul'daki basın toplantısının engellenmesini eleştirmiştir. Hatta İsmet Paşa'nın basın toplantısına bir kararla mani olunmasının Türk hukuk sistemi ile açıklanabilecek bir uygulama olmadığını savunmuştur.

¹⁹ TBMM Tutanakları, B:10, C:1, 05.12.1955, s. 195.

²⁰ Önce Selvi ve Havva Hacifettah adlı vatandaşların durumunu Meclise izah etmiş ve olayın olduğu tarihte çocuk olan iki kişinin sürgün cezasına çarptırılması yanlışlığının düzeltilmesini söylemiştir. TBMM Tutanakları, Devre: XI, B:21, O:1, 07.01.1959, s. 359-360; TBMM Tutanakları, Devre: XI, B:21, O:1, 07.01.1959, s. 361.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Zehra Arslan, a.g.t., s. 122-349.

“...Hükümet... İsmet İnönü'nün bir ihtilalci ve nizam bozucu olduğuna inanmakta mıdır? İsmet Paşa'yı yermek bakımından hükümetin bir beyanı daha olmuştur... Hükümet diyor ki, İsmet Paşa hükümete haber vermeden Sovyetler Birliği elçisiyle görüşmüştür... Hükümete yine bir sual sormak mecburiyetindeyim... Hükümet, seneler senesi Türkiye'de Başvekillik, Devlet Reisliği yapmış bir vatandaşın herhangi bir devletin elçisiyle Türk devletinin menfaati zıddına herhangi bir görüşme yapabileceğine inanmakta mıdır?”²²

Sabri Dilek, 1957 yılında ABD elçisi ile Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın Kıbrıs konusunda Ankara Palas Otel'deki görüşmelerinde kabinenin diğer üyelerinin iştirak ettirilmedikleri halde İsmet Paşa'nın hazır bulunduğunu söylemiştir. Gerek duyuldukça da umumi katibe talimatlar verilmiş ve İsmet Paşa'nın evine gönderilmişti. Hatta kabine üyelerine bile verilmeyen mahrem bilgiler İsmet Paşa'ya bu yolla iletilmişti. O halde İsmet Paşa'nın Sovyet elçisi ile yaptığı görüşmeden şüphe duymak anlamsızdı: “...Bazı insanlar vardır ki kendisinden şüphe etmek lazımdır. İsmet Paşa, Kasım Gülek değildir arkadaşlar...”²³

27 Ekim 1957 seçimlerinden sonra geçen sekiz ay içerisinde Türkiye'de geçim sıkıntısının arttığını belirten Sabri Dilek, hükümetin iddialarının aksine konjonktürün gittikçe Demokrat Parti'nin aleyhinde ilerlediğini söylemiştir. Yerel seçimlerde birkaç fark oyla kazanılan seçimlerin, büyük başarı olarak lanse edilmesinin bir aldatmacadan ibaret olduğu, hükümetin halkın onayını almak için planlı bir politikasının bulunmadığını belirttikten sonra halkın hükümetin icraatlarından memnuniyetsizliğini cesaretle ortaya koymuştur:

“...Son zamanlarda otobüse binemez oldum. İnsan orada konuşulanları duydukça mebus olduğuna nedamet ediyor, o konuşmalardan hicap duyuyor. Ben 950'den evvel böyle konuşulduğunu hiç görmüyordum. Ev kadınları, mektep çocukları, memurlar yakın arkadaşlarımıza varıncaya kadar herkes partimizin ve hükümetimizin icraatlarının aleyhinde konuşmaktadır.”²⁴

Sabri Dilek, Hükümet'in kendi partisine mensup vekillerden gerçek durumu saklamakla birlikte Demokrat Parti'nin aynı zihniyetle devam etmesi halinde kolay kolay bir seçim daha kazanmasının mümkün olmadığı görüşündeydi. Fakat tüm eleştirilerine rağmen Demokrat Parti'ye olan bağlılığını “...benim Demokrat Parti'den ancak ölüm gider.” sözleri ile vurgulamıştır.²⁵

²² Demokrat Parti Grup Tutanakları, 07.06.1958, s. 114-119.

²³ Demokrat Parti Grup Tutanakları, 07.06.1958, s. 120.

²⁴ Demokrat Parti Grup Tutanakları, 07.06.1958, s. 138.

²⁵ Demokrat Parti Grup Tutanakları, 07.06.1958, s. 139.

“...Hükümetin cesaret aşılmasına lüzum yoktur. Biz parti ile sımsıkı bağlıyız. Bazı hükümet mahfillerinden deniliyormuş ki, zaafımız belli olur, kazara içimizden on-on beş kişi giderse halimiz nice olur? Niçin gitsin içimizden sebep ne? 950’den beri emekleyerek buraya gelmiş insanlar, parti zaafa düştü diye gidecek? Buna imkân yoktur.”²⁶

Tüm olumsuzluklara rağmen gelinen noktada Demokrat Parti’nin tekrar 1950 yılındaki gücüne dönebileceği inancında olan Dilek çözümün, sorunların varlığının kabul edilerek üzerlerine gidilmesi olduğunu söylemiştir. Halen vatandaşın DP’ye güveni ve desteği vardı ve bu durum iyi değerlendirilmeliydi.²⁷ Sabri Dilek, DP’yi yıpratıp halkın gözünde küçük düşüren nedenleri iki noktada toplamıştır. İlki DP’nin meselelere bakış açısı ikincisi ise ülkenin iktisadi durumu.²⁸ Çözüm için ise öncelikle partinin sorunlara bakış açısını değiştirmesi gerekiyordu. İktisadi meselelerin de piyasadaki mal darlığından kaynaklandığı düşüncesinde olan Sabri Dilek’e göre, demokratik bir idare sisteminde halkı memnun etmeyen bir idarenin iş başında kalması mümkün değildi. Küçük gibi gözükken meselelerin de halk nazarında büyük önem arz edebileceğini belirttikten sonra da bir olay hatırlatması ile partisi adına öz eleştiri yapmıştı:

“...Demokrat Parti iktidarı ilk senelerinde karısını resmi arabaya bindirdi diye bir vekilini istifaya mecbur eden bir parti iken aynı Demokrat Parti, bugün vekillerini vazgeçtik, umum müdürlerini vazgeçtik, emri altındaki belediye şube müdürleri, iktisadi devlet teşekküllerinden katibeleri, tümenlerdeki alaylardaki teğmenleri, yüzbaşılar, binbaşılar mesire yerlerine kırmızı plakalı araba ile gidiyorlar. Hükümetin kıpırdanmağa takati yoktur. Geçen gün Kızılcahamam’a gittim 28 tane mi ne saydım. Kırmızı plakalı otomobil. İçinde kadın ve kızları var. Halk buna kızıyor.”²⁹

Sabri Dilek’e göre ülkenin en büyük problemlerinden birisi rüşvetti. Konuşmasında ülkede memur israfının, suiistimalinin ve rüşvetin sınırları aşacak derecede arttığını söylemiştir. Hatta bir müsteşarla yaptığı konuşmayı naklederek Türkiye’de rüşvet almayan memurun kalmadığını, rüşvetin adliyeye kadar girdiğini ve saltanat devrinden sonra DP döneminde en yüksek boyuta ulaştığını iddia etmiştir. Dilek, hükümetin ise rüşvetle mücadele de kararlı hiçbir adım atmadığı görüşündedir:³⁰

“...Şimdiye kadar hangi adım atılmıştır?. Bir gün hükümete mensup bir arkadaşı, rüşvet her devirde olur, hüner ve marifet en yüksek rütbeye kadar çıkmamasını temin etmektir cemiyet hastalığıdır dedi.

²⁶ Demokrat Parti Grup Tutanakları, 07.06.1958, s. 140.

²⁷ Demokrat Parti Grup Tutanakları, 07.06.1958, s. 141.

²⁸ Demokrat Parti Grup Tutanakları, 07.06.1958, s. 144.

²⁹ Demokrat Parti Grup Tutanakları, 07.06.1958, s. 149-150.

³⁰ Demokrat Parti Grup Tutanakları, 07.06.1958, s. 154.

*Vaziyet bu olunca rüşvete göz yummak lazımdır, cemiyetin hastalıklarındandır, üzerinde fazla eğilmeye lüzum yoktur diyen insanların rüşvetle mücadele harbi açmaya takatleri yoktur demektir. Hükümetimiz de şimdiye kadar hiçbir adım atmamıştır.*³¹

Üstelik tek sorun rüşvet değildi, devlet dairelerinde çalışan memurların disiplinsiz davranışları olağan hale gelmişti. Bürokratik işlemlerde ciddiyetsizlik ve bilgisizlik vardı. Evraklar alakasız birimlere gönderilmekte ve günlerce işlemler sonuca ulaştırılamamaktaydı. Görevi suiistimaller, devlet kurumları arasındaki uyuşmazlıklar vb. durumlar Sabri Dilek'in değindiği belli başlı problemlerdendi: *"...Bize hiçbir şey diyemeyenlerse hırsızların hamisi diyorlar. Bizlere hırsız diyorlar. Belki içimizde hiçbir hırsız yoktur. Eğer varsa o uru kesip atmakta memleketin de, partimizin de hepimizin de faydası vardır. Buna kelle istemek deniliyor. Niçin bunlar kelle istemek olsun?"*³²

Tahkikat işlerinin grupta karara bağlanmasını hatalı bulan Sabri Dilek, muhalefetin bu husustaki eleştirilerine hak veriyordu: *"...Bendeniz de tahkikat encümeninde bulundum. Şüphelendiğim vekil arkadaşlar oldu. Fakat grup kararı olunca rey vermek imkânından mahrum oldum."*³³ Sabri Dilek'in önemle vurguladığı nokta Demokrat Parti'nin her şeyden önce kendi içinde ıslahat yapması gerektiği idi. Muhalefete karşı daha dostane bir tavır sergilenmeli, muhalefet tarafından verilen takrirler gündeme alınıp görüşülmeliydi.

Devlet dairelerinde dahi kendilerine görev verilen hükümet amirleri, görevlerini tereddütle yapar hale gelmişlerdi. Sabri Dilek bu hususu belirttiikten sonra cesaretle Adnan Menderes'in adının ve şahsının her alanda baskı oluşturmaya başladığını söylüyordu:

*"...Olduğu gibi söyleyeceğim kusura bakmasın hükümet erkânı. İsim istemesinler. Herhangi bir umum müdür etraftan soruyor. Bu emir, vekilim Ahmet Efendi'nin mi yoksa Adnan Menderes'in mi? Eğer Adnan Menderes'in malumatı dışında bir emir ise bu emri yerine getirmekte fazla hevesli olmuyor. Ben devlet dairelerinde bunu müşahede ettim. Bazı vekillerin emirleri altındaki teşkilatlarda kâfi otorite ve nüfuzları yoktur."*³⁴

Sabri Dilek'e göre gelinen noktada baş sorumlu, Adnan Menderes'ti. Menderes'in anlaşılmaz bir ruh hali vardı. Kendisine yakın görünen herkesi himaye etmek gibi gereksiz bir çabanın içine giriyordu. Oysa Menderes, bir liderdi. Özellikle kabinede yapılacak tayinlerde DP Meclis Gru-

³¹ *Demokrat Parti Grup Tutanakları*, 07.06.1958, s. 155.

³² *Demokrat Parti Grup Tutanakları*, 07.06.1958, s. 157-163.

³³ *Demokrat Parti Grup Tutanakları*, 07.06.1958, s. 164-165.

³⁴ *Demokrat Parti Grup Tutanakları*, 07.06.1958, s. 167.

bu'nda vereceği istifa imkânı ile makamlarını daha iyi dolduracak vekillerin sıyrılıp ortaya çıkmaları sağlanabilirdi.³⁵

Muhalefetin soruları karşısında kabine üyelerinin gereksiz yere polemige girmelerine de karşı çıkıyordu Sabri Dilek. Hatta beceriksiz olarak nitelediği muhalefet mebuslarının bile karşılıklı diyaloglarda DP mebuslarına karşı zafer kazandıkları görüşündeydi. Geline nokta çözüm önerileri de vardı. Kabineye yapılacak tayinlerde daha dikkatli olunmalı, istifaların önü açılmalıydı. Başbakan Menderes, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinde önemli etkisi bulunan kongreleri hizipçilik olarak görmekten vazgeçmeliydi. Kongreler yapılmalı, parti içi teşkilatlar yeniden düzenlenmeli ve görevinin ehli kişiler makamları işgal etmeliydi.³⁶

3. İfadesi (23.08.1960)

27 Mayıs Darbesi'nden sonra gözaltına alınan DP Trabzon milletvekillerinden Mahmut Goloğlu ve Sabri Dilek'in ifadeleri 23 Ağustos, diğer DP Trabzon milletvekillerinin ifadeleri ise 30 Ağustos 1960 günü alınmıştır.³⁷ Kendisini bir hukuk devleti nizamı içerisinde yaşamayı gaye edinmiş bir hukukçu olarak vasıflandıran Sabri Dilek ifadesine, 1954 yılından itibaren DP milletvekili olduğunu ve 27 Mayıs günü nezarete alındığını, şahsiyeti gereği dikta rejimlerine karşı olduğunu ve bu nedenle 1946 yılında DP'ye kayıt yaptırdığını belirterek başlamıştır. 1955 tarihli DP Kongresi'nde bazı milletvekillerinin gizli hesaplar yaparak hazırladıkları İspat Hakkı'ndaki takriri, kendilerinden gizli olarak idareye vermeye kalkıştıklarını, bu kanunu açık olarak verselerdi en az yüz elli kişinin altında imzası olacağını ve partiden bu kadar milletvekili atmanın imkânı olmayacağını ifade etmiştir. Teklifi yapanların, idareciler tarafından Genel Kurul'da sorguya çekildiklerinden haberdar olduklarını belirten Dilek, olayı iki taraflı oynanan bir oyun olarak değerlendirmiştir. Teklifi yapanlardan Fethi Çelikbaş ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun genel kurul üyesi olmalarına rağmen kongreye alınmadan ihraç edilmelerinin hukuk düzeni içerisinde çalışmaya olan inancını zedelediğini söyleyen Dilek, siyasette yükselmek istediği için görevine devam ettiğini belirtmiştir.

Sabri Dilek'e göre 1957 yılı iktidar-muhalefet çekişmesi bakımından bir milattı. Çünkü bu yıl yapılan seçimlere kadar gayrı nizami bir tavır sergilemeyen CHP tavır değişikliğine giderek ortamı gerginleştirmişti. İktidar Partisi de bu ortamda hatalar yapmıştı. Meclis'te rahat konuşulmuyor sürekli bir çatışma ortamı yaşanıyordu. Gidişatı zararlı gördüğünü

³⁵ *Demokrat Parti Grup Tutanakları*, 07.06.1958, s. 165.

³⁶ *Demokrat Parti Grup Tutanakları*, 07.06.1958.

³⁷ Zehra Arslan, *a.g.t.*, s. 447; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Yassıada Tutanakları Sabri Dilek'in İfadesi*, 10.09.1/2.1.3.

söyleyen Sabri Dilek, parti grup toplantısında parti ileri gelenlerinin konuşup görüşmeleri fikrini ortaya atmış, fakat olumlu bir girişim olmamıştı. İçişleri Bakanı Namık Gedik'in, İstanbul hadiseleri üzerine İsmet İnönü'nün yaptığı açıklamalara yayın yasağı koyması hadisesini naklederken bu tür hareketleri tasvip etmediği için Başbakan Menderes'le de aralarında bir tartışma yaşandığını belirtmiştir. Bu bağlamda Sabri Dilek Menderes'in, bazı kişilere kendisinin uyarılması yönünde telkinlerde bulunduğunu iddia etmiştir. Nitekim gruptaki konuşmasından bir süre sonra Tevfik İleri, bakanlığa çağırdığı Dilek'ten konuşmasını düzeltmesini istemişti. Hatta Tevfik İleri'nin Trabzon'a gelerek parti binasında yaptığı görüşmelerde "*Sabri Dilek'i uyarın*" şeklinde telkinlerde bulunduğunu ileri sürmüştür.³⁸ Bu tür iddialar mahkeme süresince yaptığı savunmalarında ve ifadelerinde de mevcuttur.

Cumhuriyet prensiplerinin aleyhinde olan hiçbir uygulamaya oy vermediği ve iştirak etmediğini belirten Sabri Dilek, DP'ye muhalefet eden kişilerin bir sonraki seçimde aday gösterilmedikleri halde bunlar arasında sadece Parti'nin işine yarayabilecek olanlara yer verildiğini söylemiştir. Sabri Dilek'e göre Cumhuriyet prensiplerine aykırı olmamakla birlikte bu durum sayesinde Meclis, görevini yapamayacak hale getirilmişti. Meclis'in otoritesinin sarsıldığını ve Adnan Menderes'in milletvekilleri üzerindeki aşırı otoritesi yüzünden mebusların yetkilerini kullanamadıkları Sabri Dilek'in diğer iddialarıydı.³⁹

Tahkikat Komisyonu'nun kuruluşunda Trabzon'da olduğunu, Salahiyet Kanunu'nun guruptan geçmeden Meclis'e havale edildiğini ve Kanun aleyhinde oy veren yedi muhalif arasında bulunduğunu söyleyen Sabri Dilek, bu komisyonun kurulması ile yasakların ve Meclis'te çatışma ortamının arttığını ifade etmiştir. Hükümete yönelik tenkitleri nedeniyle de gittikçe parti yönetimi ile arasında mesafeler oluştuğunu ima eden Dilek'in ifadesinde Başbakan Menderes'e yönelik birçok eleştiri mevcuttur. Örneğin uzun süre muhalefetin hakaretlerini bahane ederek Meclis'e gelmeyen başbakan, nutuklarında hakaret ve küfre varacak kelimeler kullanmıştı. "*Ehlisalip*" ve "*münafıklar*" gibi tabirleri kullanan da hakarettten şikâyet eden de Menderes'in kendisiydi. Bu durumu siyasi nezaketin eksikliğine bağlayan Sabri Dilek, tekrar Tahkikat Encümeni meselesine dönerek Mazhar Şener'in evinde hazırlanan 24.05.1960 tarihli taktire imza koyanlardan olduğunu belirtmiştir.⁴⁰

Sabri Dilek 02.09.1960 tarihinde Garnizon Kumandanlığı aracılığı ile Yassıada'ya gönderdiği bir mektupla, 23.08.1960 tarihli ifadesine bazı

³⁸ BCA, *Yassıada Tutanakları Sabri Dilek'in İfadesi*, 10.09.1/2.1.

³⁹ BCA, *Yassıada Tutanakları*, 10.09/1.2.1, 23.08.1960.

⁴⁰ Zehra Arslan, *a.g.t.*, s. 447; BCA, *Yassıada Tutanakları*, 10.09/1.2.1, 23.08.1960. Bu takrirden hükümette değişiklik yapılması gerektiği belirtiliyordu.

ilaveler yapmıştır. Ek mektupta, anayasa hükümlerine bağlılığını ispatlamak amacıyla teşrii faaliyetleri döneminde meydana gelen bazı olaylara yer verilmiştir. Sabri Dilek, 1956 yılının Haziran ayında ara seçimlerin yapılmamasına dair Meclis'e getirilen tavrın aleyhinde demeç verdiğini belirterek ek savunmasına başlamıştı. 1955 yılında yapılan grup toplantılarından birisinde hükümete ademi itimat verilmiş ve Bakanlar Kurulu'ndan dört üye hakkında meclis soruşturması açılmasına karar verilmişti. Oluşturulan tahkikat kurulunun üyelerinden birisi Sabri Dilek'ti. Dilek, dört üyeden ikisinin adliye divanına sevk edilmesi yönünde karar alan beş kişi arasında olduğunu, partiler arasında şiddeti tasvip etmediği için bu tür durumlarda olumsuz oy kullandığını, Nail Kubalı'nın vekalet emrine alınması olayını tenkit ettiğini belirtmiştir. Son olarak 70-80 kişilik bir tavr ile DP grubu umum heyetini toplantıya davet ettiklerini, bu durumun Baha Akşit tarafından Menderes'e iletildiğini, yapılan grup toplantısında Başvekilin söz aldığını, tavrı verenlerden söz almak isteyenlere ise grup reisinin "...lider bu işte müzakere yapılmamasını istiyor." diyerek geri çevirdiğini, böylece girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlandığını ekleyerek ifadesini tamamlamıştır.⁴¹

4. Savunması

27 Mayıs darbesi sonrasında yüksek soruşturma 4 no.lu kurulu tarafından tutuklanmasına karar verilen DP Trabzon milletvekili Sabri Dilek, Anayasa'yı ihlal suçundan yargılanmıştır.⁴² 14 Ekim 1960 tarihinde yapılan duruşmada alınan ara karar ile mahkemenin belirsiz bir tarihe ertelenmesi üzerine Sabri Dilek, Yüksek Adalet Divanı'na sunulmak üzere Yassıada Kumandanlığına altı sayfalık bir dilekçe ile başvurmuştur. Dilekçede ilk olarak 1924 anayasasına göre bir mebusun teşrii faaliyetlerinden dolayı mesul tutulamayacağını hatırlatmış ve TCK'nin 146/3. maddesinin taşıdığı suç unsurlarının hiçbir surette kendi durumuna uygun olmadığını belirtmiştir. Durumun aksi bile olsa mezkûr firkanın bir ihdas olduğu, yeni suç unsurları getirdiği bu sebepten de ceza hukukunun genel prensiplerinin ve son olarak da kasıt unsurunun ortada olmasından dolayı kendisine suç atfedilmesinin mümkün olmadığını iddia etmiştir.⁴³

Sabri Dilek'in önemle üzerinde durduğu bir diğer husus, kararnamede de belirtilen davanın politik yönüdür. Kararnamede Menderes hükümetinin diktatörlüğe gittiği 7468 sayılı kanunun çıkartılması ile diktatörlük rejiminin fiilen oluşturulduğu iddia edilmiştir. Sabri Dilek, bu noktada kendisini ilgilendiren suçlamalara "...zaten Adnan Menderes'in mi be-

⁴¹ BCA, 010.09/1.2.1, 02.09.1960, 169.

⁴² Tevkif müzekkeresi için bkz. BCA, 010.09/5.5.1.

⁴³ BCA, 010.00/95.14.1.

ni yoksa benim mi Adnan Menderes'i manevi cebir altında suç işlemeye azmettirdiğimiz kararnamede sarıh değildir." dedikten sonra durumun duruşmalarda netlik kazanacağını ve Menderes'in "sakat" olarak nitelendirildiği politikaları ile sürekli mücadele halinde bulunduğunu ileri sürmüştür. İç tüzük tadilleri ve birçok hususta Menderes'le karşı karşıya geldiklerini, açık kürsü münakaşaları yaptıklarını, ara seçimlerden yana olan tavrını, 07.06.1958 tarihli grup konuşmasında hükümete yönelik eleştirilerini, hükümet politikalarının değiştirilmesi için tüm kulis faaliyetlerinde ön saflarda yer aldığını, muhalefetin verdiği tüm tavrı ve genosuların lehinde ve 7468 numaralı kanunda olduğu gibi baskı unsuru barındıran yasaların ise aleyhinde oy kullandığını hatırlatmıştır. Sabri Dilek, DP grubuna getirilen fevkalade mahkemelerin kurulması teklifinin aleyhinde oy veren 7 kişiden birisi olduğunu, buna rağmen kanunun kabul edilip ilan edildiğini belirtmiştir. Bu durum karşısında parti içinde Menderes'e karşı muhalefet edenleri teşkilatlandırma vazifesi görmüş, kararnamede geçen adı ile 90'lık tavrın hazırlanmasında bizzat ön ayak olmuş ve yine 20'lik tavrı olarak bilinen 27 kişinin açık tekliflerinin yer aldığı tavrın ilanında önemli rol oynamıştı. Üstelik 20'lik tavrın 5. maddesindeki bir taktikten ibaret olan kayıtnın, Mazhar Şener'in evinde yapılan toplantıda alınan karar mucibince gerçek amacı Menderes'in etkisizleştirilmesi idi. Sabri Dilek burada da liderin (Menderes) emri ile Trabzon teşkilatı tarafından aleyhinde tertipler yapıldığı ve partiden ihracının gündeme getirildiği şeklindeki iddialarını yinelemiştir. Sabri Dilek, Yüksek Adalet Divanı'ndan muhakemenin bir an önce yapılmasını veya kefalet de dahil olmak üzere beraatı yönünde karar verilmesini talep etmiştir.⁴⁴

Avukat Ruhi Eyüboğlu'nun hazırladığı ve DP Trabzon milletvekillerinden Pertev Sanaç ve Fikri Karanis ile ortak yapılan Sabri Dilek'in 23.05.1961 tarihli savunma, mahkemeye delil sunma ve bunların ibrazına yöneliktir. İlk beşi Sabri Dilek'in TBMM'de yaptığı konuşmaların basındaki yansımalarını içermek üzere toplam 13 adet vesika mahkemeye sunulmuştur. 6 numaralı vesikada Sabri Dilek ve Fikri Karanis'i ilgilendiren satırların bulunduğu Şemi Ergin'in hatıralarını içermektedir. Şemi Ergin'in "ölüm tehditleri altında bir meclis reisi seçimi" başlığı ile *Kim Mecmuası*'nda yayınlanan hatıralarında Sabri Dilek, Fikri Karanis ve Pertev Sanaç'ın büyük bir arkadaş grupları olduğu, takip edilmekten korkmalarına rağmen her akşam bir evde toplanarak mütalaalarda buldukları yazılıdır. Ergin'e göre bu toplantıların amacı, kanunsuz gidişe muhalefet etmektir.⁴⁵ Sabri Dilek'in grup toplantısında yaptığı konuşmasının yer aldığı Ethem Menderes'in yine *Kim Mecmuası*'nda yayınlanan

⁴⁴ BCA, 010.09/55.161.1.

⁴⁵ BCA, 010.09/55.161.1, 23.05.1961; *Kim Mecmuası*, 24.10.1960.

hatıratından kesitler, 7 numaralı vesika olarak mahkemeye sunulmuştur. Ethem Menderes hatıratında, Sabri Dilek'in grupta yaptığı konuşmada milletin uçurumun kenarında olduğunu söylediğini ve İsmet Paşa'ya sahip çıktığını yazmaktadır.⁴⁶ 8, 10 ve 13 numaralı vesikalar Fikri Karanis'in *Vatan Gazetesi*'ne verdiği mülakatı, 9 numaralı vesika yine Fikri Karanis hakkında Trabzon'da *Hizmet Gazetesi*'nde yayınlanan bir haberi, 10 ve 11 numaralı vesikalar Trabzon'da yayınlanan ve muhalif çizgisi ile bilinen *Halk Gazetesi*'nde Fikri Karanis, Sabri Dilek ve Pertev Sanaç'ı "yaylacılar" arasında gösteren haber kupürlerini içermektedir.⁴⁷

Sabri Dilek sorgu ve müdafaasını birlikte yapmış ve hakkında isnat edilen suçlamalara karşı, belgelerini ibraz etmiştir. Avukatı tarafından yapılan savunmasında belirttiğimiz gibi mahkemeye delil olarak Sabri Dilek'in DP Hükümeti'ni eleştiren konuşmalarından örnekler sunulmuştur. Gerçekten de Sabri Dilek'in milletvekilliği döneminde basında yer alan ve DP'ye eleştirilerini içeren haber içerikleri azımsanmayacak orandadır. Trabzon'da yayınlanan ve DP'ye muhalefeti ile bilinen *Halk Gazetesi*'nde 25.12.1958 tarihinde "Trabzon Milletvekillerinden Dokuzu Yaylacı Oldu." başlığı ile yer alan haberde DP içerisinde muhalefet olarak nitelendirilen yaylacıların 200'e ulaştığı ve içlerinde Sabri Dilek'in de bulunduğu belirtilmekteydi.⁴⁸

DP Hükümeti'nin ABD'ne bazı imtiyazlar tanınmasına dair TBMM'ne getirdiği teklifi, Sabri Dilek "dostlarımız kendilerine verilen hakları iyi kullanmamaktadırlar." sözleri ile tenkit etmişti.⁴⁹ Hatta bu anlaşmanın kabulü halinde DP Hükümeti'nin kapitülasyonları geri getireceğini söyleyerek, aleyhte oy kullanacağını açıklamıştı.⁵⁰ 23.01.1959 tarihli *Kim Mecmuası*'nda konuya dair yayınlanan haberin başında Sabri Dilek'e ait şu sözler yer alıyordu: "Hissi konuştuğum ifade edildi. Bunda haklı olabilirler. Unutulmasın ki 400 sene kapitülasyonlardan çekmiş bir milletin ahfadındayım." Derginin haberinde Sabri Dilek'in bu sözlerinin CHP grubundan yoğun alkış alırken, DP milletvekillerinin sessiz kaldıkları belirtiliyordu. Haberin yorumunda Sabri Dilek'i içten içe onaylayan DP'lilerin sessizliklerinin nedeni çekincelerine bağlanmıştı.⁵¹

⁴⁶ BCA, 010.09/55.161.1, 23.05.1961; *Kim Mecmuası*, 15.10.1960.

⁴⁷ BCA, 010.09/55.161.1, 23.05.1961; *Hizmet*, 31.12.1960; *Vatan*, 20.08.1959; *Halk*, 24.12.1958; *Halk*, 25.12.1959.

⁴⁸ Yaylacı yani muhalif olarak belirtilen vekiller: Sabri Dilek, Mahmut Goloğlu, Osman Turan, Fikri Karanis, Pertev Sanaç, Osman Lermi, Haluk Çulha, Salih Ramoğlu, İsmail Şener. Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Selahattin Karayavuz ve Hasan Polat ise "Menderesçiler" olarak tanımlanmıştır. *Halk*, 25.12.1958.

⁴⁹ *Vatan*, 17.01.1959. Türk-Amerikan İstimlak ve Müsadere Garantisi Antlaşması'nın tatbiki hakkındaki kanun tasarısı. *Vatan*, 20.01.1959, s. 3; *Vatan*, 17.01.1959; *Cumhuriyet*, 20.01.1959; *Cumhuriyet*, 17.01.1959.

⁵⁰ *Cumhuriyet*, 17.01.1959; *Cumhuriyet*, 20.01.1959.

⁵¹ *Kim*, Sayı: 35, 23.01.1959.

20.06.1961 tarihli Sabri Dilek imzalı toplam 11 sayfalık savunmasında, 1954 yılından itibaren iki devre mebusluk görevinde bulunduğunu ve başsavcı tarafından hazırlanan kararnamenin 34. sayfasındaki iddiaların kendisi için geçerli olmadığını belirtmiştir. Başsavcının iddialarının aksine kendisine menfaat sağlayan hiçbir banka muamelesi yapmamış, mebus olunca avukatlığı terk etmiş, refakat seyahatlerine davet edilmiş dolayısı ile de iştirak etmemiş, gayri meşru iktisadî olmamış ve liderlerle daima arasında resmi münasebetler kurmuştu. Üstelik genel sorumlulukları dışında Parti ve Menderes hükümetlerine karşı her zaman tenkitçi bir tutum sergilemişti.⁵² Sabri Dilek, sözlerine kanıt olarak 1955-1960 yılları arasında yaşanan birtakım olaylara karşı tutumunu delil olarak göstermiştir. 1957 yılı seçimlerinden sonra yapılan iç tüzük tadillerine, sert tedbirlere ve 1955 yılında ispat hakkı-ıskat tehdidinde Menderes'e karşı mücadele etmek, 1956 yılında dört vekil hakkında yapılan tahkikat heyetinde bulunarak ikisinin Divan-ı Aliye sevk edilmeleri hakkında ve 1958 yazında CHP'li H. Oğuz Bekata tarafından Menderes aleyhine gensoru açılması talebine, yine CHP tarafından verilen 11 adet tahkikat önergesinden üçü⁵³ için müspet ve 25 Mayıs 1960 tarihli grup toplantısında tatil teklifinin aleyhinde oy kullanmak, İnönü'ye karşı yapılan saldırıları DP Grubu'nda eleştirmek, dikta idaresine gidildiği yönünde yaptığı konuşmalardan dolayı Menderes'le münakaşalar yapmak⁵⁴, Nail Kubalı'nın vekâlet emrine alınmasına ve Türkiye ile ABD arasında imzalanan İstimlak ve Müsadere Garantisi Antlaşması'na şiddetle karşı çıkmak⁵⁵, Sabri Dilek'in savunmasında delil olarak yer verdiği durumlara ait örneklerdi. 1960 yılının Mart ayından aynı yılın 25 Nisan tarihine kadar Trabzon'da bulunan Sabri Dilek, DP Grubu'nun 7, 12 Nisan ve TBMM'nin 18 Nisan tarihli toplantılarında bulunamamıştır. Dolayısı ile Tahkikat Encümeni'nin kuruluşuna menfi ya da müspet oy vermemiştir. Meclis'te bulunması halinde ise encümenin oluşturulmasına menfi oy vereceğini belirtmiştir. Grupta fevkalade mahkemeler kurulması teklifinin aleyhinde oy veren yedi mebustan birisi olduğuna dikkat çeken Dilek, İstanbul ve Ankara hadiseleri karşısında Menderes hükümetini düşürmeye yönelik çalışmalar yaptıklarını ve bu çerçevede 90'lık ve 28'lik takrirleri hazırlayan 12 kişilik heyette bulunduğunu belirtmiştir.⁵⁶

⁵² BCA, 010.09/55.161.1, 20.06.1961.

⁵³ Müspet oy kullandığı önergeler şunlardır: DP gençlik kolları, kromit yolsuzluğu, radyo istismarı. BCA, 010.09/55.161.1, 20.06.1961.

⁵⁴ 1955 yılındaki DP Büyük Kongresi'nde Menderes'in Sabri Dilek'e "Defol oradan" diye bağırması ikili arasındaki gerginliğin en bariz örneklerinden birisidir. Fakat sabretmeyi tercih eden Sabri Dilek 1957 seçimlerinde yine aday gösterilmiştir. *Vatan*, 02.10.1960, s. 3.

⁵⁵ BCA, 010.09/55.161.1, 20.06.1961.

⁵⁶ BCA, 010.09/55.161.1, 20.06.1961. Menderes'in İzmir seyahati öncesi DP Grubu'nda yapılan toplantıda, sert tedbirlere karşı çıkan mebuslar ayrı bir grup oluşturdu. Menderes'in tüm uyarılara rağmen geri adım atmayan tavrı üzerine mutedil grup açıktan açığa

Avukat Ruhi Eyüboğlu tarafından 20.06.1961 tarihli Yüksek Adalet Divanı'na gönderilen dilekçede Sabri Dilek'in hakkında verilen tevkif kararının kaldırılarak tutuksuz yargılanma ve tahliye talebinde bulunulmuştu. Dilek'in sorgu ve müdafaasının birlikte yapılmış olması, mahkemeye sunulan rapor ve deliller bu talebin gerekçeleri olarak gösterilmiştir.⁵⁷ Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başol imzası ile Sabri Dilek'in tahliye ve tutuksuz yargılanma talebi Başsavcılık makamına iletilmiştir. Fakat Başsavcılık, sevk maddesi, tevkif tarihini göz önüne alarak toplanan delillerin mütalaası sonucunda tahliye talebini reddetmiştir.⁵⁸

Sabri Dilek, 11.08.1961 tarihli savunmasının girişinde Demokrat Parti Tüzüğü'nün Meclis'te grup adına söz söylemek ve sözcüyü tayin etme yetkisinin Parti İdari Kurulu'na ait olduğunu belirleyen 75.nci, grup üyelerinin sorumluluklarının belirlendiği 78. ve grup üyelerinin grup umumi heyeti kararlarının hilafına hareket edemeyecekleri ve oy veremeyeceklerini hükme bağlayan 79. maddelerine atıflarda bulunmuştur.⁵⁹ İfadesinde de vurguladığı gibi diktaya gidişin basamakları olarak kabul edilen kanunların hiçbirisinin lehinde oy vermediğini tekrarlamakla birlikte, muhalif olmasına rağmen grup kararı verildiği için iç tüzük tadillerine mecliste müspet oy vermek zorunda kaldığını belirtmiştir. Bu müspet oyun, grup kararının gereği olarak dikkate alınmasını talep etmiş ve TBMM'nde "grup sözcüsü" sıfatı ile yaptığı tüm konuşmaların bu kapsamda değerlendirilmesini istemiştir. Asıl fikirlerinin DP grup zabıtlarında mevcut olduğunu ve burada yaptığı konuşmaların hemen hepsinin hükümeti ve diktatörlüğü ağır şekilde tenkide yönelik olduğunu belirtmiştir: TBMM'nde yaptığı konuşmalarında bu noktada değerlendirilmesi ricasında bulunan Dilek, fikirlerinin parti grup zabıtlarında görülebileceğini belirtmiştir. "*...Altı senelik mebusluğumda. 20'den fazla konuşmam vardır. Ve cümlesi hükümeti ve tasrihen mefrûz diktatörü ağır şekilde tenkide matuftur.*"⁶⁰ Bu ifadelerle diktatör olarak ima edilen kişinin Adnan Menderes olduğu ortadadır. Delil olarak da DP Hükümeti'ne yönelik

Tahkikat Encümeni'ne karşı çıkmaya başlamıştır. Grup içerisindeki gerginliğin önüne geçmek için üç gece peş peşe Hariciye Köşkü'nde yemekli toplantılar verildi. Bu toplantılara Cumhurbaşkanı Celal Bayar da iştirak etmiştir. Fakat Menderes'in tüm ikna çabalarına rağmen DP Grubu'ndan 93 kişi, DP meclisi grubunu fevkalade toplantıya çağırma takririni imzaladılar. Toplantıda Fatin Rüştü Zorlu, Medeni Berk, Namık Gedik, Ethem Menderes, Hasan Polatkan, Lütfi Kırdar, Celal Yardımcı ve Hadi Hüsman'ın hükümetten uzaklaştırılarak daha yumuşak mizaçlı kişilerin yerlerini almasına karar verilmişti. Menderes, bunun üzerine Baha Akşit'i yanına alarak ertesi gün grup toplantısı yapılacağını duyurmuştu. Ertesi gün Menderes, gruba gelmiş konuşmasını yapmış ve kimseye söz hakkı vermeden kürsüden ayrılmıştı. *Hürriyet*, "DP Meclis Grubunun Son Toplantısı", 13.11.1960. 97'lik listenin 26 Mayıs 1960 tarihinde hazırlanmasından sonra, darbe olmuş ve bu kişiler de tutuklanarak Harp Okulu'nda alıkonulan milletvekilleri arasında yer almışlardır. *Vatan*, 02.10.1960, s. 3.

⁵⁷ BCA, 010.09/55.161.1, 20.06.1961.

⁵⁸ BCA, 010.09/55.161.1, 29.06.1961.

⁵⁹ BCA, 010.09/55.161.1, 11.08.1961.

⁶⁰ BCA, 010.09/55.161.1, 11.08.1961.

eleştiriler ve ikazların mevcut olduğu 07.06.1958 tarihli grup konuşmasının zabıttan aynen okunmasını istemiştir.⁶¹ Sabri Dilek, kendisi için beraat talep eden Başsavcıya, Başkana ve Yassıada davalarında avukatlığını yapan Ruhi Eyüboğlu'na teşekkür ederek savunmasını tamamlamıştır: “...*Davayı bir hukuk ziyafeti haline getiren savunma cephesinin muhterem mensupları üstat meslektaşlarıma ve şahsi savunmama mü-kemmel bir temel kuran Ruhi Eyüboğlu'na sonsuz şükranlarımı sunarım. Kendime, yüksek heyetinize ve adalete güveniyorum.*”⁶²

Avukatı Ruhi Eyüboğlu tarafından yapılan Sabri Dilek'in savunması, “*Sevk kararnamesine göre T.C.K.nun 146.ncı maddesinin 3. fıkrasına göre tecziyesi istenen ve buna müsteniden muhakemesi icra edilip esas hakkındaki mütalaada da beraati istenen müvekkilim Sabri Dilek'in müdafaa-sını muhterem takdirlerinize arz ediyorum.*” sözleri ile başlamaktadır. Eyüboğlu, müdafaanın dayanağının Sabri Dilek'in samimi gayretleri ile başsavcının müvekkili hakkındaki mütalaaları olduğunu belirtmiştir. Sevk kararnamesinde müvekkiline isnat edilen suçların ağırlığıyla birlik-te başsavcının hatasından dönerek beraat kararı vermesinin adalet adına umut verici bir gelişme olarak görüldüğü vurgulanmıştır.⁶³ Nitekim başsavcı duruşmada altı yıllık milletvekilliği döneminde Sabri Dilek'in daima mutedil konuştuğunu, hükümetten gelen tekliflerin anayasaya uygunluğu konusunda hassas bir tavır sergilediğini, hatta bu tekliflerin anayasaya aykırı olması durumunda reddedilmeleri için çaba gösterdiğini belirtmişti. Eyüboğlu tarafından yapılan savunmaya göre, parti zihni-yetine rağmen Sabri Dilek'in cesaretle fikirlerini dile getirmesinin altında mensup olduğu partiyi yanlış kararlardan korumak içgüdüğü yatmaktaydı.⁶⁴

Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından Sabri Dilek'in milletvekilliği döneminde haksız mal edindiği iddiası ile emlak ve gelirleri üzerine ihtiyati tedbir konulmuştur. Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından hazırlanan 25.12.1960 tarihli 517/464 sayılı dosyada yer alan iddialara göre 14.05.1950 ila 27.05.1960 tarihleri arasında Sabri Dilek, genel serveti-

⁶¹ 75.nci maddede Meclis'te bir konu hakkında grup adına söz söylemenin İdare Kurulu'nun görevi olduğu, 78.nci maddede grup mensuplarının müzakerelerde, toplantılarda bulunmaları ve partiyi ilgilendiren her konuda hassas olmaları gerektiği ve 79.ncu maddede grup üyelerinin grup umumi heyeti hilafına hareket edemeyecekleri, oy veremeyecekleri hükümlerini belirttikten sonra bu hükümlerin CHP tüzüğünde de mevcut olduğunu hatırlatmıştır. BCA, *Yassıada Tutanakları*, 010.09/55.161.1. Sabri Dilek'in 07.06.1958 tarihli DP grup konuşması ile ilgili bölüm başlığı altında mevcuttur.

⁶² BCA, 010.09/55.161.1, 11.08.1961.

⁶³ Ruhi Eyüboğlu, Başsavcının mütalaasına şu sözlerle şükranlarını iletmiştir: “*Muhterem başsavcının son mütalaasında müvekkilim hakkındaki sözleri can kulağımıza hakkın sesi kadar güzel ve duygu kulağımıza can sesi kadar sevimli gelmiştir. Bu sesleri sizlerden de duyarak bütün masumların sevineceği gün yaklaşmıştır. Vicdanların nurlu parltsı, kendi siyasından bir adalet güneşi doğuracaktır. O, hak ile olacak, hak ondan görülecektir...*” BCA, 010.09/55.161.1.5.

⁶⁴ BCA, 010.09/55.161.1.5.

nin %25,2'lik kısmını oluşturan 19.093 lirayı gayri meşru yollardan elde etmişti. Sabri Dilek, Yüksek Soruşturma Kurulu'nun suçlamalarına bir dilekçe ile itiraz etmiştir. Dilekçesine ek olarak sunduğu dosyada servetine dair ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.⁶⁵ Buna göre 1953 yılında evlenirken Trabzon Sezer Biraderlerden satın aldığı üç adet mücevheratın toplam bedeli 1450 TL⁶⁶, ABD'den Yüksek Ziraat Mühendisi Ahmet Ayvaz aracılığıyla getirttiği buzdolabının bedeli 310 TL⁶⁷ idi. Ayrıca Ankara Dikmen Kooperatifi'nde sahip olduğu ve 1959 yılında Samsun Milletvekili Ömer Güriş'in eşinin üzerine kayıtlı olan 70 bin lira bedelle sattığı daire si mevcuttu. Bu satış da Ömer Güriş'in imzalı beyanıyla belgelenmiştir.⁶⁸ Beşikdüzü Aksaklı Köyü'nde de Sabri Dilek ve kardeşlerine ait arazinin satışından payına düşen bin liralık bir pay vardı. Bu satış hem satın alan kişinin hem de köy muhtarının imzalı beyanları ile belgelenmiştir.⁶⁹ Böylece yapılan soruşturma sonucunda bu yönde iddiaların gerçek dışı olduğu anlaşılmış ve Yüksek Adalet Divanı 23.10.1961 tarihinde Sabri Dilek'in malları üzerine konulan ihtiyati tedbirlerin kaldırılmasına karar vermiştir.⁷⁰ Yüksek Adalet Divanı'nın 15.09.1961 tarihli kararı ile beraat eden 45 sanık arasında yer alan Sabri Dilek'in beraat listesinde sıra numarası "40", karar numarası "370"dir.⁷¹

Sonuç

Trabzon'dan X. ve XI. dönemlerde Demokrat Parti'den milletvekili seçilerek teşri faaliyetlerde bulunan Sabri Dilek, zaman zaman partisine yönelik sert eleştiriler ve çıkışları ile Türk siyasetinin 1950'li yıllarda renkli simalarından birisidir. Bu tavrı nedeniyle dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in tepkisini çektiği dönemler olmakla birlikte Sabri Dilek, ne tutumundan ne de partisinden vazgeçmemiş, 27 Mayıs Darbesi'ne kadar DP Trabzon Milletvekili olarak görevini sürdürmüştür.

27 Mayıs 1960 darbesi ile diğer DP mensupları gibi tutuklanarak Yassıda'ya götürülmüştür. İfade ve savunmalarında benzer noktaların üzerinde durarak milletvekilliği döneminde Menderes hükümetinin gittikçe artan baskıcı tutumuna karşı mücadele ettiğini ispatlamaya çalışmıştır.

⁶⁵ BCA, 010.09/268.819.2.39-40.

⁶⁶ Bir adet tam taşlı platin yüzük 300 TL, tek taşlı altın üzerine elmas yüzük 550 TL ve Trabzon işi hasır altın bilezik 600 TL idi. BCA, *Yassıda Tutanakları*, 010.09/268.819.2 25, 06.06.1961. Sezer Biraderler tarafından yapılan bildirim ile bu alışveriş belgelenmiştir.

⁶⁷ Dr. Ömer Lütfü Baykan imzalı bir mektupla bu alışveriş belgelenmiştir. BCA, 010.09/268.819.2.27, 06.06.1961.

⁶⁸ BCA, 010.09/268.819.2, 28.05.1961.

⁶⁹ BCA, 010.09/268.819.2.30.

⁷⁰ BCA, *Yassıda Tutanakları Hüseyin Sabri Dilek*, 010.09/268.819.2.10, 03.11.1961; BCA, *Yassıda Tutanakları Hüseyin Sabri Dilek*, 010.09/268.819.2.12; BCA, *Karar*, 010.09/268.819.2.

⁷¹ BCA, 010.09/5.17.2, 15.09.1961.

Darbeye gidiş sürecinde meydana gelen olayların müsebbibi olarak Menderes'i ve yakınındakileri gösteren Sabri Dilek, net bir ifade kullanmakla birlikte diktatörlüğe gidiş suçlamalarını onaylayan bir tavır içerisinde bulunmuştur. Mahkemeye de bu meyanda deliller sunmuştur. Sabri Dilek'in ifade ve savunmaları değerlendirilirken, her ne kadar Menderes ile milletvekilliği döneminde yıldızı barışmamış olsa da, darbe günlerinin Yassıada'nın ve günün şartlarının etkisi yadsınamaz.

Nihayetinde Yüksek Adalet Divanı'nın, hakkında verdiği beraat kararı⁷² sonrası serbest kalarak Trabzon'a ve esas mesleği olan avukatlığa geri dönen Sabri Dilek, yaşadığı tecrübelerin de muhtemel etkisi ile siyasetten uzak bir hayatı tercih etmiştir. 1966 yılında Trabzon birinci noteri olmuş, 1978 yılında İstanbul'a görevini naklederek Kartal üçüncü noterliği görevini üstlenmiştir. Farklı siyasetçi kimliği ile 1954-1960 dönemine adını yazdıran Sabri Dilek, bu görevdeyken 4 Ağustos 1985 tarihinde hayata veda etmiştir.⁷³

Kaynaklar**

Arşiv

a. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*

b. *TBMM Arşivi*

TBMM Meclis Zabıtları

Tercümeihal Varakası ve Sicil Dosyası, *Hüseyin Sabri Dilek*, Dönem: X, Sicil No: 2131, Defter No: 1252.

c. *Demokrat Parti Arşivi (Grup Tutanakları)*.

Gazeteler ve Mecmualar

Cumhuriyet, Çaykara, Doğu, Halk, Hizmet, Hürriyet, Kim Mecmuası, Trabzon, Vatan, Yeniyol.

Tezler

ARSLAN, Zehra: *Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)*, Baskılmamış Doktora Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Telif

ARSLAN, Zehra: "27 Mayıs Darbesi'nin Trabzon'da Yansımaları ve DP Trabzon Milletvekillerinin İfadeleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 192, Mayıs-Haziran 2011, s. 139-152.

Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem 1954-57, Cilt: II.

⁷² BCA, 010.09/5.17.2, 15.09.1961.

⁷³ *Türk Parlamento Tarihi*, X. Dönem 1954-57, Cilt: II, s. 870.

** Kullandığımız arşiv belgeleri ve basın haberleri metin içerisinde dipnotlarda verildiği için tekrar kaynakçada her biri ayrı ayrı yazılmamıştır. Sadece isim başlığı olarak belirtilmiştir.